

January 19, 2008

De man achter het gordijn

BYLINE: Robbert Dijkgraaf

SECTION: WETENSCHAP & ONDERWIJS; Blz. 38

LENGTH: 1281 woorden

Een cruciale scène in de film 'The Wizard of Oz' (1939) speelt zich af als Dorothy en haar vrienden na een lang avontuur de grote hal van het paleis van de tovenaars betreden. 'Roep niet de toorn op van de Grote en Machtige Oz,' buldert het masker van Oz de Verschrikkelijke, terwijl rookwolken zich verspreiden, donderslagen weerklinken en grote vlammen omhoogschieten. Arme Dorothy, zij durft de tovenaars ook nog tegen te spreken. 'Wie ben jij om de Grote Oz te bekritisieren,' galmt het. 'Ga weg! De Grote Oz heeft gesproken!'

De bezoekers zijn hevig onder de indruk van al dit geweld, totdat Toto, de kleine terriër van Dorothy, een glanzend groen gordijn opentrekt en een klein oud mannetje onthult dat in een reuzenmicrofoon spreekt terwijl hij druk aan allerlei knoppen trekt voor de licht- en geluidseffecten. Het mooiste moment van de hele film komt wanneer de zojuist ontmaskerde tovenaars door zijn megafoon dondert: 'Let niet op de man achter het gordijn!'

Die man achter het gordijn komt terug in het vileine boek 'God is Not Great' van Christopher Hitchens, dat onder andere in detail de oorsprong beschrijft van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen, kort gezegd de Mormonen - helemaal actueel met de serieuze Republikeinse kandidatuur van Mitt Romney, een belijdend lid van deze kerk. De ontstaansgeschiedenis kent u vast, maar sommige details zijn de moeite waard om in herinnering te roepen. De 17-jarige Joseph Smith, Jr. werd in september 1823 in het landelijke westen van de staat New York door de engel Moroni bezocht, die hem wees waar een aantal gouden platen lag begraven met daarop het Boek van Mormon.

Dit nieuw evangelie, dat hij pas vier jaar later echt in handen kreeg, beschrijft in Egyptische hiërogliefen hoe

twee verloren stammen der Israëlieten in sigaarvormige sloepen naar Zuid-Amerika reizen, waarna zij zich over de Nieuwe Wereld verspreiden totdat een enorme burgeroorlog uitbreekt waarbij miljoenen het leven laten. De autochtone Indiaanse bevolking is volgens deze visie ontstaan uit de nazaten van de overlevenden. Hiërogliefen werden net rond die tijd ver weg in Frankrijk ontcijferd door Jean-François Champollion. Gelukkig vond Smith twee magische zienersstenen waarmee ook hij de raadslachtige tekens kon vertalen. Als hij zijn hoofd diep in zijn hoed stak, dan lichtte door deze stenen de vertaling automatisch op.

Er was echter één probleem met de verspreiding van het woord. Smith kon wel lezen, maar niet schrijven. En ieder ander die de gouden platen zag, werd onmiddellijk met blindheid geslagen. Uiteindelijk werd de volgende praktische oplossing gevonden. Zijn buurman trok bij hem in en noteerde de teksten die Smith oplas. Daartoe werd halverwege de keuken een gordijn opgehangen, waarachter Smith in alle rust de platen kon ontcijferen. Wat zich precies achter het gordijn afspeelde is niet bekend, maar Smith lijkt zo nu en dan ter inspiratie in de boekenkast te hebben gekeken, want modern onderzoek heeft vele passages uit het Boek van Mormon tot tijdseigen bronnen herleid.

In dit geval wordt de rol van Toto gespeeld door de buurvrouw. Zij kreeg argwaan (of miste haar man), stal de eerste 116 pagina's en daagde Smith uit deze te reproduceren. Dit is het punt waarop menigeen het zou opgeven, maar Smith liet zich niet zo gemakkelijk uit het veld slaan. De pagina's waren nu in duivelshanden en hun verspreiding moest daarom worden tegengehouden. Gelukkig wist hij een ander paar gouden platen te vertalen met een enigszins gewijzigde tekst, die zo onderscheiden kon worden van de nu apocrief verklaarde eerdere versie.

Ik heb ooit een ervaring gehad die wellicht enigszins te vergelijken is met die van Joseph Smith. Niet in de 19de-eeuwse velden van New York, maar in de bossen van Vlodrop in Limburg. Tijdens een lange wandeling vond ik daar midden in het bos een groot bord waarop in prachtige kleuren alle formules van de snaartheorie stonden geschreven. Was dit een teken van het opperwezen?

Een stille hint van een buitenaardse beschaving? Fysici grappen weleens dat deze moeilijk te begrijpen theorie vanuit de toekomst op aarde lijkt te zijn gevallen. Maar dan net hier, in Nederland? Nog wel in Vlodrop? En ik was van vele miljarden de uitverkorene?

Gelukkig was in dit geval de oplossing veel banaler. In een voormalig klooster vlakbij dat bos bevindt zich sinds 1990 het hoofdkwartier van de Maharishi Mahesh Yogi, de goeroe van de Beatles, bekend van Transcendente Meditatie en het 'hoppen'. Over dat laatste geheimzinnige verschijnsel heeft Cherry Duyns onder de titel 'Het Mysterie der Zwevenden' ooit een prachtige documentaire voor de VPRO gemaakt, waarvan ik me vooral herinner dat het zweven in foto's en niet in bewegende beelden werd vastgelegd. Het waren de volgelingen van de Maharishi die de vierkleurenplaat in het bos hadden geplaatst. Volgens hen leiden de 'unificerende velden' van de moderne fysica onherroepelijk tot wereldvrede. Zij nemen de snaartheorie dan ook bloedserius. Veel serieuzer dan de snaartheoretici zelf. De wetenschappelijke leider van de TM-beweging kreeg van de Maharishi zijn gewicht in goud uitgekeerd.

Een van mijn collega's mocht eens voor de Maharishi Universiteit een voordracht geven, maar hij had moeite met de rol van Toto. Tijdens zijn lezing ontstond een Babylonische spraakverwarring. Toen deze collega gevraagd werd waarom ergens in de formule een A stond, maakte hij de kardinale fout door te antwoorden dat het net zo goed een B had kunnen zijn. De symbolen van een natuurkundige vergelijking mag je namelijk zelf kiezen, zolang je maar uitlegt waarvoor ze staan. Maar nee, dat had hij helemaal verkeerd begrepen! Niet alleen waren er kosmische redenen waarom het een A was. Die A moest ook beslist rood en van voorgeschreven lettertype en grootte zijn. Met een kleine blauwe B in plaats van een grote rode A zou de wereldvrede verloren gaan. De volgelingen van de TM-beweging hadden eerder het probleem dat ze de geheimzinnige tekens wel konden schrijven, maar niet konden lezen.

Niet dat deze verlichte geesten het slecht bedoelen, integendeel. Velen hebben baat bij de meditatie van de Maharishi. Los van de precieze historische claims van Joseph Smith is de Mormoonse kerk na een turbulente geschiedenis uitgegroeid tot een gerespecteerde godsdienst die miljoenen volgelingen grote steun in het leven biedt. Zelfs de tovenaars zijn volgens eigen zeggen slechts in Oz beland door een onfortuinlijke rit in een hot air balloon - 'een gebakken luchtballon'. Als hij uiteindelijk ontmaskerd is, bekent hij: 'Ik ben een heel goed mens, ik ben alleen een heel slechte tovenaars.'

De mens is van nature goedgezind, op het ongelooflijke af, en is gefascineerd door de man achter het gordijn. Dat punt wordt altijd mooi geïllustreerd in de decemberdagen. In de kleuterklas van een van mijn kinderen zat een jongetje uit een streng gelovig gezin. Ik kan u zeggen, dat was geen vrolijke boel bij hem thuis. Alle toeters en bellen waren wegbezuinigd. Geen paaseieren, geen kerstboom, geen verjaardagstaart. Ook de goedheiligman kreeg geen voet tussen de deur. Alle verhalen van schimmels op hoge daken en schoentjes bij de schoorsteen werden genadeloos doorgeprikt. Op school deed het jongetje dan ook vol overgave zijn zendingswerk onder de klasgenootjes. 'De ouders kopen de cadeautjes. De baard is van aangeplakte watten. Zwarte Piet is gewoon juf Annelies. Sint is de buurman. Snappen jullie dat dan niet? Let niet op de man in het oude rode gordijn!'

Maar de goedgezinde kleuters haalden hun schouders op, knutselen rustig door aan hun kartonnen sinterklaasjes en dachten: 'Ja, ja, dat krijg je met die fanatieke gelovigen. Die weten het altijd beter.'

LOAD-DATE: January 18, 2008

LANGUAGE: DUTCH; NEDERLANDS

PUBLICATION-TYPE: Krant